

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΣΕ ΕΛΑΣΣΟΝΑ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του, στις 6 Δεκεμβρίου 2017, με την εξής σύνθεση : Ιωάννης Σαρμάς, Προεδρεύων Αντιπρόεδρος, Άννα Λιγωμένου και Αγγελική Μαυρουδή, Αντιπρόεδροι, Γεώργιος Βοΐλης, Μαρία Αθανασοπούλου, Ευαγγελία - Ελισάβετ Κουλουμπίνη, Σταμάτιος Πουλής, Αγγελική Μυλωνά, Στυλιανός Λεντιδάκης, Βιργινία Σκεύη, Βασιλική Σοφιανού, Δέσποινα Τζούμα, Ευφροσύνη Παπαθεοδώρου, Αργυρώ Μαυρομάτη, Κωνσταντίνος Κρέπης και Γεωργία Παπαναγοπούλου, Σύμβουλοι. Επίσης μετείχαν οι Σύμβουλοι Βασιλική Προβίδη, Ασημίνα Σακελλαρίου, Ευαγγελία Σεραφή, Ειρήνη Κατσικέρη και Νεκταρία Δουλιανάκη, ως αναπληρωματικά μέλη. Γραμματέας η Ελένη Αυγουστόγλου.

Γενικός Επίτροπος Επικρατείας : Αντώνιος Νικητάκης, Επίτροπος Επικρατείας, κωλυομένης της Γενικής Επιτροπής της Επικρατείας, Χρυσούλας Καραμαδούκη.

Για δικάσει την από 13 Νοεμβρίου 2014 (αριθμ. κατάθ. 192/14.11.2014) αίτηση αναίρεσης του ... .. του ..., κατοίκου ... .. (Τ.Κ. ...), ο οποίος παραστάθηκε διά του πληρεξουσίου δικηγόρου του ... .. (Α.Μ./Δ.Σ.Α. ...),

κ α τ ά του Ελληνικού Δημοσίου, το οποίο εκπροσωπεί ο Υπουργός Οικονομικών, που παραστάθηκε διά του Νομικού Συμβούλου του Κράτους Νικολάου Καραγιώργη.

Με την αίτηση αυτή ζητείται η αναίρεση της 2906/2014 απόφασης του V Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε το Δικαστήριο άκουσε:

Τον πληρεξούσιο δικηγόρο του αναιρεσειόντος, ο οποίος ζήτησε την παραδοχή της αίτησης αναίρεσης.

Τον εκπρόσωπο του Ελληνικού Δημοσίου, ο οποίος ζήτησε την απόρριψη της αίτησης αναίρεσης. Και

Τον Επίτροπο της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, ο οποίος πρότεινε την απόρριψη αυτής.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το Δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη, με παρόντα τα τακτικά μέλη που έλαβαν μέρος στη συζήτηση της υπόθεσης, εκτός από τις Αντιπροέδρους Άννα Λιγωμένου και Αγγελική Μαυρουδή και τους Συμβούλους Γεώργιο Βοΐλη, Μαρία Αθανασοπούλου

(ήδη Αντιπρόεδρο), Ευαγγελία - Ελισάβετ Κουλουμπίνη και Βιργινία Σκεύη, που είχαν κώλυμα (άρθρα 11 παρ. 2 του Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 4129/2013 και 78 παρ. 2 του π.δ. 1225/1981). Για τη νόμιμη συγκρότηση της Ελάσσονος Ολομέλειας, στη διάσκεψη μετείχαν επίσης οι Σύμβουλοι Βασιλική Προβίδη, Ασημίνα Σακελλαρίου και Ευαγγελία Σεραφή (αναπληρωματικά μέλη).

**Άκουσε την εισήγηση της Συμβούλου Δέσποινας Τζούμα και
Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα
Σκέφθηκε κατά τον νόμο**

1. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση απορρίφθηκε έφεση του αναιρεσιόντος, Υπολοχαγού σε αποστρατεία, κατά της Φ.../8.11.2011 πράξης του Διευθυντή της Διεύθυνσης Οικονομικού/3α του Γενικού Επιτελείου Στρατού, με την οποία καταλογίστηκε σε βάρος του το ποσό των 43.354,00 ευρώ, για την αποκατάσταση ισόποσης ζημίας που φέρεται ότι υπέστη το Ελληνικό Δημόσιο λόγω της παραίτησής του από τις Ένοπλες Δυνάμεις πριν από τη συμπλήρωση του απαιτούμενου από τις διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του από το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, χρόνου υποχρεωτικής παραμονής του σ' αυτές.

2. Η υπό κρίση αίτηση, για την οποία καταβλήθηκε το νόμιμο παράβολο (βλ. το Σειράς Θ' 2076319 διπλότυπο είσπραξης τύπου Α' με α/α .../5.12.2017 της Δ.Ο.Υ. ...), έχει ασκηθεί εμπρόθεσμα και νομότυπα. Επομένως, είναι τυπικά δεκτή και πρέπει να εξετασθεί περαιτέρω ως προς τη βασιμότητα των λόγων της, με τους οποίους προβάλλονται αιτιάσεις αναγόμενες σε εσφαλμένη ερμηνεία και πλημμελή εφαρμογή των διεπουσών την επίδικη υπόθεση διατάξεων, καθώς και σε παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας με την ειδικότερη αιτίαση της πλημμελούς αιτιολογίας της προσβαλλόμενης απόφασης.

3. Το Σύνταγμα ορίζει, στο άρθρο 2 παρ. 1, ότι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας, στο άρθρο 5 παρ. 1, ότι καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, στο άρθρο 22, ότι η εργασία αποτελεί δικαίωμα που προστατεύεται από το Κράτος (παρ. 1) και ότι οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας απαγορεύεται (παρ. 4) και, στο άρθρο 25 παρ. 1, ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους, ότι όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους και ότι οι

κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας. Με τις ως άνω συνταγματικές διατάξεις κατοχυρώνεται, πλην άλλων, ως ατομικό δικαίωμα, η προσωπική και η οικονομική ελευθερία, ειδικότερη εκδήλωση της οποίας αποτελεί η επαγγελματική ελευθερία, δηλαδή η ελευθερία επιλογής και άσκησης ορισμένου επαγγέλματος, καθώς και η ελευθερία αλλαγής αυτού, ως αναγκαίου στοιχείου της προσωπικότητας του ατόμου, ενώ κατοχυρώνεται και το δικαίωμα για εργασία υπό την αρνητική του όψη, με την απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής αναγκαστικής εργασίας. Κατά την άσκηση της ως άνω ελευθερίας και την απόλαυση του οικείου δικαιώματος είναι θεμιτή η πρόβλεψη με νόμο περιορισμών, οι οποίοι, όμως, για να είναι συνταγματικώς επιτρεπτοί, πρέπει να θεσπίζονται κατά τρόπο αντικειμενικό και να δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους δημοσίου συμφέροντος, τελούντες σε συνάφεια προς το αντικείμενο και τον χαρακτήρα της ρυθμιζόμενης επαγγελματικής δραστηριότητας. Εξάλλου, ενόψει της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος), οι θεσπιζόμενοι από τον κοινό νομοθέτη περιορισμοί των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών πρέπει να είναι πρόσφοροι, εύλογοι και αναγκαίοι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού γενικού συμφέροντος. Σε αντίθετη περίπτωση, εφόσον, κατά την κρίση του Δικαστηρίου στο πλαίσιο ελέγχου της συνταγματικότητας του εφαρμοσθέντος νόμου, το επιβαλλόμενο μέτρο είναι τέτοιας έντασης και διάρκειας που υπερακοντίζει καταδήλως τον υπηρετούμενο σκοπό δημοσίου συμφέροντος, ήτοι οι δυσμενείς συνέπειες που συνεπάγεται για τον πολίτη είναι δυσανάλογες προς τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού, η διάταξη που το προβλέπει αντίκειται στην ως άνω συνταγματική αρχή και, ως εκ τούτου, είναι ανίσχυρη (ΕλΣ Ολ. 2324, 2650/2013, 1244/2014, 4218/2015, 1029, 1139, 2143/2017, 895, 1391/2018, 4/2019).

4. Η απορρέουσα από την αρχή του κράτους δικαίου και, ιδίως, από τις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 25 παρ. 1 του Συντάγματος αρχή της ασφάλειας δικαίου επιβάλλει τη σαφήνεια των τιθέμενων κανόνων τόσο ως προς το πεδίο εφαρμογής τους, όσο και ως προς τη θεσπιζόμενη με αυτούς ρύθμιση και τις έννομες συνέπειές τους, καθώς και την προβλέψιμη εφαρμογή τους από την πλευρά της διοίκησης και των δικαστηρίων, ώστε να υφίσταται βεβαιότητα ως προς το ισχύον δίκαιο, πρέπει δε να τηρείται με ιδιαίτερη αυστηρότητα όταν πρόκειται για διατάξεις που επάγονται δυσμενείς οικονομικές συνέπειες για τα πρόσωπα στα οποία αφορούν (πρβλ. ΕλΣ Ολ. 244/2017, 32, 1277, 1388/2018, ΣτΕ 1738, 2649/2017, βλ. και άρθρο 2 παρ. 1 περ. η' του ν. 4048/2012 «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης», Α' 34, σύμφωνα με το οποίο, μεταξύ των αρχών καλής νομοθέτησης, περιλαμβάνεται και η ασφάλεια δικαίου).

5. Έκφραση της συνταγματικής αρχής του κράτους δικαίου αποτελεί και η αρχή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου (ΕλΣ Ολ. 749, 750/2017, ΑΕΔ 14/2013, ΣτΕ 1508/2002, 2034/2011 Ολ., 4731/2014, 640/2015), σύμφωνα με την οποία είναι προστατευτέα η σταθερή και δικαιολογημένη, ενόψει των συνθηκών, πεποίθηση του συνετού και επιμελούς πολίτη ότι μια έννομη κατάσταση που τον αφορά και συνάπτεται με πράξη οργάνου ασκούντος δημόσια εξουσία θα συνεχιστεί και στο μέλλον, εκτός αν η απρόοπτη ανατροπή της επιτάσσεται από λόγους υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος (σχετ. ΕλΣ Ολ. 110/2001, 749, 750/2017). Σε περίπτωση αιφνίδιας και απρόβλεπτης μεταβολής επί το δυσμενέστερο μιας σταθερά διαμορφωμένης από τον νομοθέτη νομικής ή πραγματικής κατάστασης, η αρχή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης εκφράζεται με τη θέσπιση μεταβατικής φύσης διατάξεων στο πλαίσιο εφαρμογής του νέου νομοθετικού καθεστώτος, προς διασφάλιση αυτών που πλήττονται από τις νέες ρυθμίσεις (πρβλ. ΣτΕ 12/1999, 171/2006, 1468/2012, 2328/2013), έτσι ώστε, ενόψει και της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας, να τηρείται μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ του υπερκείμενου δημοσίου συμφέροντος που υπηρετείται με την αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου και των δικαιωμάτων των θιγομένων από αυτήν.

6. Εξάλλου, στο άρθρο 4 παρ. 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (Ε.Σ.Δ.Α.), η οποία κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν.δ/τος 53/1974 (Α' 256) και έχει, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, υπέρτερη έναντι των κοινών νόμων τυπική ισχύ, ορίζεται: «Ουδείς δύναται να υποχρεωθή εις αναγκαστικήν ή υποχρεωτικήν εργασία». Με τη διάταξη αυτή θεσπίζεται ευθέως και με άμεση εφαρμογή (άρθρο 1 της Σύμβασης) η απαγόρευση, πλην των σχετικώς προβλεπόμενων εξαιρέσεων, κάθε μορφής αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας, ως τέτοια δε νοείται, σύμφωνα με τον ορισμό που περιέχεται στην παρ. 2 του άρθρου 2 της υπ' αρ. 29 Σύμβασης της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, "πάσα εργασία ή υπηρεσία απαιτούμενη παρά ατόμου επ' απειλή οιασδήποτε ποινής και δι' ην το εν λόγω άτομο δεν προσεφέρθη οικεία βουλήσει". Επομένως, για την ύπαρξη αναγκαστικής εργασίας απαιτείται αφενός η απειλή οποιασδήποτε "ποινής", στην έννοια της οποίας δεν περιλαμβάνονται μόνο κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα, και αφετέρου ο μη οικειοθελής χαρακτήρας της παροχής εργασίας (βλ. Ε.Δ.Δ.Α. Van der Musselle, απόφ. της 23.11.1983, σκ. 34, 35). Ειδικότερα, η υποχρέωση παροχής εργασίας μπορεί να υπαχθεί στην απαγόρευση του άρθρου 4 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α., εάν επιβλήθηκε με αυτήν ένα βάρος υπερβολικό ή χωρίς αναλογία σε σχέση με τα ωφελήματα που συνδέονται με τη μελλοντική άσκηση του οικείου επαγγέλματος, ώστε να μη μπορεί να

θεωρηθεί ότι ο ενδιαφερόμενος προσφέρθηκε οικειοθελώς να το εκτελέσει (βλ. ανωτέρω Van der Musselle, σκ. 37). Για την κρίση περί παραβίασης του άρθρου 4 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α. λαμβάνεται υπόψη ο σκοπός που εξυπηρετείται με την επιβολή της συγκεκριμένης υποχρέωσης, ενόψει και των κυρίαρχων ιδεών του γενικού συμφέροντος, της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κανονικότητας, που αποτυπώνονται στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου, περαιτέρω δε ερευνάται η σχέση αναλογίας των επιβαλλόμενων υπηρεσιών προς τον επιδιωκόμενο σκοπό (βλ. ανωτέρω Van der Musselle, σκ. 38, 39, Χίτος κατά Ελλάδα, απόφ. της 4.6.2015, σκ. 96 επ., ΕΛΣ Ολ. 2491, 4218/2015, 2143/2017, 1024/2019).

7. Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης που υπεγράφη στο Τορίνο της Ιταλίας στις 18.10.1961, ο οποίος κυρώθηκε με τη διαδικασία του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντάγματος και απέκτησε αυξημένη τυπική ισχύ έναντι κάθε αντίθετης διάταξης της εσωτερικής νομοθεσίας (ν. 1426/1984, Α' 32), ορίζει στο Μέρος II, άρθρο 1 ("Δικαίωμα για εργασία"): «Για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για εργασία τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση: 1. (...) 2. Να προστατεύουν με αποτελεσματικό τρόπο το δικαίωμα του εργαζόμενου να κερδίζει τη ζωή του με εργασία που αναλαμβάνει ελεύθερα (...)» και στο Μέρος V, άρθρο 31 παρ. 1 ("Περιορισμοί"): «Τα δικαιώματα και οι αρχές που εξαγγέλλονται στο Μέρος I (...) και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων και αρχών αυτών, όπως προβλέπεται στο Μέρος II, δεν θα μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο περιορισμών (...) με εξαίρεση τους περιορισμούς που προβλέπονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι σε μία δημοκρατική κοινωνία (...) για την προστασία της δημόσιας τάξης, της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών». Κατά την έννοια των ρυθμίσεων αυτών, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην επιβάλουν σε οποιονδήποτε εργαζόμενο, ανεξαρτήτως της νομικής φύσης της εργασίας του, την υποχρέωση να εξακολουθήσει να ασκεί επάγγελμα, τη συνέχιση του οποίου πλέον δεν επιθυμεί, υπό τους κατ' εξαίρεση προβλεπόμενους στον νόμο περιορισμούς για λόγους που άπτονται, μεταξύ άλλων, της προστασίας της εθνικής ασφάλειας (ΕΛΣ Ολ. 2323/2013, 1820/2014, 2491, 4218/2015, 2143/2017).

8. Στο άρθρο 64 του ν.δ/τος 1400/1973 «Περί Καταστάσεων των Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων» (Α' 114), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 3257/2004 «Ρυθμίσεις θεμάτων προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων και άλλες διατάξεις» (Α' 143), ορίζεται: «1. Οι απόφοιτοι από τα Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Σ.Ε.Ι.) και τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (Σ.Σ.Α.Σ.) αξιωματικοί αναλαμβάνουν από την ονομασία τους ως Ανθυπολοχαγών, Σημαιοφόρων ή Ανθυποσηναγών υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις (Ε.Δ.) για χρόνο διπλάσιο των ετών φοίτησής τους, όπως αυτά καθορίζονται από

τους Οργανισμούς των Α.Σ.Ε.Ι. και τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (Σ.Σ.Α.Σ.). (...) 11. Ο χρόνος φοίτησης στα Α.Σ.Ε.Ι. και τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (Σ.Σ.Α.Σ.) υπολογίζεται από την εγγραφή του μαθητή στη δύναμη της Σχολής μέχρι την ονομασία του ως Ανθυπολοχαγού, Σημαιοφόρου ή Ανθυποσημηναγού (...) 12. Ο χρόνος εκπαίδευσης ή φοίτησης, σύμφωνα με τις παραπάνω παραγράφους, υπολογίζεται από την έναρξη μέχρι τη λήξη της εκπαίδευσης ή φοίτησης. Στο χρόνο αυτό συνυπολογίζονται και οι προβλεπόμενες κατά το διάστημα αυτό διακοπές (...) 16. Όσοι εξέρχονται από το στράτευμα λόγω παραίτησης ή απόταξης ή λόγω υποβολής ειδικής έκθεσης αποστρατείας (...) υποχρεούνται να καταβάλουν υπέρ του Δημοσίου αποζημίωση ίση με το γινόμενο του βασικού μισθού του κατεχόμενου βαθμού επί τους υπολειπόμενους μήνες υποχρέωσης παραμονής στο στράτευμα. (...) Η αποζημίωση (...) καταλογίζεται και βεβαιώνεται ως δημόσιο έσοδο (...).

9. Στο άρθρο 33 παρ. 1 του ν.3883/2010 «Υπηρεσιακή εξέλιξη και ιεραρχία των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων - Θέματα διοίκησης των Ενόπλων Δυνάμεων, Στρατολογίας και συναφείς διατάξεις» (Α' 167/24.9.2010) ορίζεται: «Όσοι εξέρχονται από το στράτευμα λόγω παραίτησης ή απόταξης ή λόγω υποβολής ειδικής έκθεσης αποστρατείας υποχρεούνται να καταβάλουν υπέρ του Δημοσίου αποζημίωση ίση με το γινόμενο του συνόλου των εκκαθαρισμένων πραγματικών αποδοχών του κατεχόμενου βαθμού επί τους υπολειπόμενους μήνες υποχρέωσης παραμονής στο στράτευμα, έτσι όπως αυτή καθορίζεται στις διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ.1400/1973 (ΦΕΚ 114/Α'). (...) Η αποζημίωση (...) καταλογίζεται και βεβαιώνεται ως δημόσιο έσοδο κατά τις κείμενες διατάξεις», ενώ στο άρθρο 91 του ίδιου ως άνω νόμου ορίζεται: «1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων των επομένων παραγράφων, ο παρών νόμος ισχύει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (...).

10. Από τις διατάξεις που προπαρατέθηκαν συνάγονται τα εξής: (α) Οι αξιωματικοί που αποφοιτούν από τα Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Σ.Ε.Ι.), στα οποία συγκαταλέγεται και η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (άρθρο 1 παρ. 3 του ν. 3187/2003, Α' 233), αναλαμβάνουν από την ονομασία τους ως Ανθυπολοχαγών, Σημαιοφόρων ή Ανθυποσημηναγών υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις για χρόνο διπλάσιο του χρόνου φοίτησής τους στις οικείες Σχολές (αντί του τριπλάσιου που όριζε η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως αρχικά ίσχυε). (β) Ο χρόνος φοίτησης στα Α.Σ.Ε.Ι., ο οποίος δεν συνιστά χρόνο πραγματικής υπηρεσίας, αλλά εκπαίδευσης, δεν συνυπολογίζεται για τη συμπλήρωση του χρόνου της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης (ΕλΣ Ολ. 3301, 3655, 4686, 4687/2013, 7408/2015, 1024/2019). (γ) Οι ως άνω αξιωματικοί δύνανται πλέον (σε αντίθεση με την προγενέστερη ρύθμιση της παραγράφου 17 του άρθρου 64

του ν.δ/τος 1400/1973) να παραιτηθούν, πριν συμπληρώσουν τον χρόνο υποχρεωτικής παραμονής τους στις Ένοπλες Δυνάμεις. (δ) Σε περίπτωση παραίτησης, υποχρεούνται να καταβάλουν υπέρ του Δημοσίου αποζημίωση, καταλογιζόμενη σε βάρος τους με απόφαση του αρμοδίου προς τούτο οργάνου, η οποία (αποζημίωση), υπό το καθεστώς ισχύος του ν.δ/τος 1400/1973 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, είναι ίση με το γινόμενο του βασικού μισθού του βαθμού που αυτοί κατέχουν επί τον αριθμό των υπολειπόμενων μηνών υποχρεωτικής παραμονής τους στο στράτευμα, ενώ υπό το καθεστώς ισχύος του ν. 3883/2010, ήτοι από τις 24.9.2010 και εφεξής (βλ. άρθρο 91 αυτού), είναι ίση με το γινόμενο του συνόλου των εκκαθαρισμένων πραγματικών αποδοχών του βαθμού που κατέχουν επί τον αριθμό των υπολειπόμενων μηνών υποχρεωτικής παραμονής τους στο στράτευμα. (ε) Η διάταξη του άρθρου 33 του ν. 3883/2010, με την οποία θεσπίζεται ένα δυσμενέστερο, σε σχέση με το προϊσχύον, καθεστώς ως προς τον τρόπο υπολογισμού της οφειλόμενης από τους προώρως αποχωρούντες στρατιωτικούς αποζημίωσης, καθόσον διευρύνεται η βάση υπολογισμού της, ερμηνευόμενη σύμφωνα με τις συνταγματικές αρχές της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας, έχει την έννοια ότι εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις των στρατιωτικών που παραιτήθηκαν μετά την έναρξη ισχύος της (24.9.2010), ενόψει και της μη πρόβλεψης σχετικών μεταβατικών ρυθμίσεων. (στ) Εφόσον η αίτηση παραίτησης του στρατιωτικού είχε ήδη υποβληθεί πριν από τη θέσπιση της εν λόγω διάταξης, για τον προσδιορισμό του ύψους της καταβλητέας αποζημίωσης τυγχάνει εφαρμογής - ανεξαρτήτως του χρόνου διαγραφής αυτού από τις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων - η διάταξη του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, με βάση τους όρους της οποίας προέβη ο στρατιωτικός, πριν από την έξοδό του από την υπηρεσία, στη στάθμιση των συνεπειών της πρόωρης αποχώρησής του και στη λήψη της σχετικής απόφασής του, καθόσον, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 4 και 5, αντίθετη εκδοχή θα αντέβαινε στις αρχές της ασφάλειας δικαίου, της προβλεψιμότητας, της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του διοικουμένου και της αναλογικότητας (πρβλ. ΕλΣ Ολ. 4937/2013 σκ. V.Γ, 4710/2015 σκ. 7, 1139/2017 σκ. 23, 2143/2017 σκ. IV, 895/2018 σκ. 7, 4/2019 σκ. 15, σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της ως άνω διάταξης του άρθρου 1 του ν. 3257/2004). (ζ) Ως βασικός μισθός του κατεχόμενου βαθμού που λαμβάνεται υπόψη, κατά τα ανωτέρω, για τον υπολογισμό της καταβλητέας αποζημίωσης νοείται ο προβλεπόμενος από τις οικείες μισθολογικές διατάξεις μισθός ενεργείας του βαθμού που φέρει ο στρατιωτικός κατά τον χρόνο εξόδου του από την υπηρεσία, χωρίς να συνυπολογίζονται τυχόν μισθολογικές προαγωγές που χορηγούνται με βάση ιδιαίτερα προσωπικά στοιχεία (π.χ. τον χρόνο συνολικής πραγματικής στρατιωτικής υπηρεσίας, βλ. άρθρα 5 και 6 του

ν. 2338/2000, όπως ισχύουν), οι οποίες δεν συνεπάγονται και βαθμολογική προαγωγή (βλ. ΕλΣ Ολ. 2491, 4812/2015, 2143/2017, 4/2019).

11. Η θεσπισθείσα με τις προαναφερόμενες διατάξεις του ν.δ/τος 1400/1973 υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα, η αθέτηση της οποίας συνεπάγεται την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης υπέρ του Δημοσίου από τον προώρως αποχωρούντα στρατιωτικό, δεν αντίκειται στη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος, διότι, όπως έγινε δεκτό (βλ. σκέψη 3), η διάταξη αυτή δεν εμποδίζει τον κοινό νομοθέτη να επεμβαίνει, θέτοντας για την άσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος περιοριστικούς όρους υπαγορευόμενους από λόγους δημοσίου συμφέροντος συναφείς προς το αντικείμενο και τον χαρακτήρα της ρυθμιζόμενης επαγγελματικής δραστηριότητας. Ειδικότερα, η υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα για εύλογο χρονικό διάστημα (διπλάσιο του χρόνου φοίτησης στην οικεία Σχολή) συνιστά θεμιτό περιορισμό του δικαιώματος ελεύθερης επιλογής και άσκησης του επαγγέλματος του στρατιωτικού, που δικαιολογείται από την ανάγκη εξασφάλισης στελεχών για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία και την εκτέλεση της αποστολής των Ενόπλων Δυνάμεων, ώστε να μην ανατρέπεται ο προγραμματισμός και η οργάνωσή τους από την αιφνίδια αποχώρηση του δυναμικού τους. Περαιτέρω, η σχετικώς προβλεπόμενη υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης από τους προώρως αποχωρούντες αξιωματικούς συνιστά αντιστάθμισμα για την αποκατάσταση της οικονομικής επιβάρυνσης που συνεπάγεται για το Δημόσιο η απώλεια εξειδικευμένου προσωπικού εκπαιδευθέντος με δαπάνες του Δημοσίου, προκειμένου να καλύψει ανάγκες του Κράτους που άπτονται της εθνικής άμυνας. Ως δαπάνες νοούνται δε όχι μόνο οι άμεσες, στις οποίες υποβλήθηκε το Δημόσιο κατά τη φοίτηση των στρατιωτικών (έξοδα σίτισης, ένδυσης, καταβολή χρηματικού βοηθήματος κ.λπ.), αλλά και το έμμεσο διοικητικό κόστος για την ομαλή λειτουργία των στρατιωτικών σχολών (στέγαση, θέρμανση, εξοπλισμός, μισθοί προσωπικού κ.λπ.), καθώς επίσης και οι δαπάνες που απαιτούνται για την κάλυψη της κενής θέσης του παραιτούμενου στρατιωτικού από άλλον επαγγελματία αντίστοιχης εκπαίδευσης και εμπειρίας. Τέλος, το ποσό της αποζημίωσης που οφείλεται δεν είναι το ίδιο σε κάθε περίπτωση, αλλά υπολογίζεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια (υπολειπόμενα έτη, αποδοχές), τα οποία τελούν σε συνάρτηση με το αντικείμενο της ρύθμισης και οδηγούν, κατά την εφαρμογή τους, σε αναλογική μείωση του οφειλόμενου ποσού (ΕλΣ Ολ. 1139/2017, 1391/2018, 4/2019).

12. Οι ίδιες ως άνω περιοριστικές ρυθμίσεις δεν αντίκεινται ούτε στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος, καθόσον ούτε η υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα για εύλογο χρόνο των τελούντων σε ειδική σχέση εξουσίασης έναντι του κράτους αξιωματικών, ούτε η καταβολή από αυτούς αποζημίωσης, αποκαταστατικού χαρακτήρα, σε περίπτωση μη

εκπλήρωσης της ανειλημμένης υποχρέωσής τους, θίγουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (ΕΛΣ Ολ. 3655/2013, 4710, 4812, 7408/2015, 2143/2017).

13. Η υποχρέωση καταβολής της αποζημίωσης δεν συνιστά ποινή ή εν γένει κύρωση επιβαλλόμενη σε βάρος του πρόωως παραιτούμενου στρατιωτικού, διότι, κατά την έννοια των διατάξεων που προπαρατέθηκαν, η θέσπιση της υποχρέωσης αυτής έχει σκοπό αποκαταστατικό της οικονομικής επιβάρυνσης που συνεπάγεται για το Δημόσιο η μη τήρηση της υποχρέωσης παραμονής στο στράτευμα προς παροχή υπηρεσιών, την οποία είχε αναλάβει έναντι αυτού ο παραιτούμενος, ως οικονομικό αντιστάθμισμα της επένδυσης του Δημοσίου στο πρόσωπό του για την παραγωγή εξειδικευμένου στρατιωτικού προσωπικού. Και ναι μεν η εν λόγω υποχρέωση μπορεί να επενεργεί και ως αντικίνητρο, αποτρέποντας την πρόωγη αποχώρηση των στρατιωτικών από το στράτευμα, τούτο όμως αποτελεί απώτερη συνέπεια της θέσπισής της που δεν αλλοιώνει τον αποκαταστατικό χαρακτήρα της (ΕΛΣ Ολ.1139/2017, 895, 1391/2018, 4/2019).

14. Εξάλλου, η ως άνω υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις κατά το καθοριζόμενο στο νόμο χρονικό διάστημα δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως μορφή αναγκαστικής εργασίας. Τούτο, διότι είναι εκ των προτέρων γνωστή σε όσους επιλέγουν το επάγγελμα του στρατιωτικού και αναλαμβάνεται από αυτούς οικειοθελώς, κατόπιν στάθμισης των ωφελημάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από την υπαγωγή τους στο ειδικό εξουσιαστικό καθεστώς της στρατιωτικής υπηρεσίας, ήτοι με γνώση των όρων παροχής της εργασίας τους και ελεύθερη αποδοχή αυτών. Άλλωστε, η σχετική υποχρέωση δεν εξικνείται μέχρι την απαγόρευση αποχώρησης από το στράτευμα, σε αντίθεση με τα ισχύοντα στο προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, κατά το οποίο απαγορευόταν η παραίτηση του αξιωματικού πριν από την εκπλήρωση της ανειλημμένης υποχρέωσης παραμονής στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ περαιτέρω η οφειλόμενη σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης αποζημίωση έχει, κατά τα προεκτεθέντα, χαρακτήρα αποκαταστατικό των δαπανών στις οποίες υποβλήθηκε το Δημόσιο για την απόκτηση εκπαιδευμένων στελεχών προς κάλυψη των αναγκών του και ουδόλως συνιστά κύρωση. Οι εν λόγω δε υποχρεώσεις τελούν σε σχέση αναλογίας με τα οφέλη που απολαμβάνουν οι στρατιωτικοί κατά τη φοίτησή τους στις Στρατιωτικές Σχολές (χορήγηση μισθού και προνομίων κοινωνικής ασφάλισης, επαγγελματική ασφάλεια) και κατά την εν συνεχεία υπηρεσία τους στο οικείο Σώμα, ως αξιωματικοί (σχετ. ΕΔΔΑ, Χίτος κατά Ελλάδα, απόφ. της 12.5.2015, σκ. 97, 100, ΕΛΣ Ολ. 1024/2019).

15. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Τμήμα δέχθηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, κατά την ανέλεγκτη περί τα πράγματα κρίση

του, τα ακόλουθα: Ο ήδη αναιρεσείων φοίτησε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (Σ.Σ.Ε.) μέχρι τις .....2005, οπότε ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΖ ΕΥ). Από την ημερομηνία ονομασίας του ανέλαβε, σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, αρχική υποχρέωση παραμονής στις τάξεις του στρατού για χρονικό διάστημα 7 ετών, 6 μηνών και 8 ημερών, δηλαδή για διάστημα διπλάσιο του χρόνου φοίτησής του στην ανωτέρω Σχολή. Ο αναιρεσείων παρέμεινε στο στράτευμα μέχρι τις .....2011 (ήτοι για χρονικό διάστημα 4 ετών, 10 μηνών και 1 ημέρας), καθόσον με το από .....2011 προεδρικό διάταγμα (Γ' .../.....2011) τέθηκε σε αποστρατεία, κατόπιν αποδοχής της από 16.9.2010 αίτησης παραίτησής του, και διαγράφηκε από τη δύναμη των εν ενεργεία στελεχών του Ελληνικού Στρατού στις .....2011, ενώ είχε ακόμη υποχρέωση παραμονής για 2 έτη, 8 μήνες και 7 ημέρες. Κατόπιν τούτου, εκδόθηκε η εκκληθείσα πράξη, με την οποία αυτός καταλογίστηκε με το ποσό των 43.354,00 ευρώ, που αντιστοιχεί στο γινόμενο των εκκαθαρισμένων πραγματικών αποδοχών του βαθμού του Υπολοχαγού που ελάμβανε κατά τον χρόνο της αποστρατείας του (1.344,98 ευρώ) (βλ. την από .....2011 βεβαίωση αποδοχών και το από .....2011 έγγραφο της Δ/νσης Οικονομικού/3α του Γ.Ε.Σ.), επί το υπολειπόμενο χρονικό διάστημα της υποχρεωτικής παραμονής του στο στράτευμα των 32 μηνών και 7 ημερών (1.344,98 € X 32 και 7/30 = 43.354,00 €).

16. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση απορρίφθηκε ως αβάσιμη έφεση του αναιρεσειόντος κατά της ως άνω καταλογιστικής πράξης, με την αιτιολογία ότι νομίμως εκδόθηκε σε βάρος του, αφού αποχώρησε από τις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων, λόγω παραίτησης, πριν από τη συμπλήρωση του χρόνου υποχρεωτικής παραμονής του σε αυτές. Ειδικότερα, το δικάσαν Τμήμα έκρινε, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα, απορρίπτοντας τους αντίστοιχους λόγους έφεσης που προβλήθηκαν ενώπιόν του: (α) Η υποχρέωση που επιβάλλεται με τις διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύουν, δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως μορφή καταναγκαστικής εργασίας, η οποία απαγορεύεται από τα άρθρα 22 παρ. 4 του Συντάγματος, 4 της Ε.Σ.Δ.Α. και τις διατάξεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ν. 1426/1984, Α' 32). (β) Η εν λόγω υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις, η αθέτηση της οποίας συνεπάγεται την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης υπέρ του Δημοσίου από τον προώρως αποχωρούντα στρατιωτικό, δεν αντιβαίνει στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος. (γ) Ο χρόνος φοίτησης στη Σ.Σ.Ε. δεν αποτελεί χρόνο πραγματικής υπηρεσίας στο στράτευμα, αλλά χρόνο προετοιμασίας, προκειμένου οι εκπαιδευόμενοι να καταστούν επαγγελματικά στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων και για τον λόγο αυτό δεν συνυπολογίζεται για τη συμπλήρωση της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης. (δ) Η εκκληθείσα καταλογιστική πράξη είναι επαρκώς αιτιολογημένη, καθόσον παρατίθενται σε αυτήν τόσο η νομική βάση και η αιτία του

καταλογισμού, όσο και το ύψος του καταλογισθέντος ποσού, η δε πραγματική βάση - ιδίως ως προς τον υπολειπόμενο χρόνο υποχρεωτικής παραμονής του εκκαλούντος στις Ένοπλες Δυνάμεις - καθώς και η βάση υπολογισμού της αποζημίωσης, που ανάγονται στο τρόπο εκκαθάρισης του καταλογισθέντος ποσού, νομίμως συμπληρώνονται από τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, αφού πρόκειται για δυσμενή διοικητική πράξη αιτιολογητέα από τη φύση της. (ε) Το νομικό καθεστώς που διέπει τη νομιμότητα του καταλογισμού παραιτούμενου αξιωματικού λόγω πρόωρης αποχώρησής του είναι το ισχύον κατά τον χρόνο διαγραφής του από τις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων και, ως εκ τούτου, για όσους αξιωματικούς διαγράφονται υπό την ισχύ του άρθρου 33 του ν. 3883/2010 εφαρμοστέες είναι οι ρυθμίσεις του εν λόγω άρθρου για τον υπολογισμό του καταλογιστέου σε βάρος τους ποσού, ανεξαρτήτως του χρόνου υποβολής της αίτησης παραίτησής τους, δεδομένου άλλωστε και του ότι δεν υφίσταται σχετική μεταβατική διάταξη. (στ) Δεν παραβιάστηκε εν προκειμένω η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του διοικουμένου εκ του λόγου ότι, ενώ ο εκκαλών υπέβαλε αίτηση παραίτησης υπό την ισχύ του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 (στις .....2010), αυτή έγινε αποδεκτή με το από .....2011 π.δ/μα και διεγγραφή από το στράτευμα στις .....2011, με αποτέλεσμα να καταληφθεί από τις ρυθμίσεις του άρθρου 33 του ν. 3883/2010, αφού η διαδικασία αποστρατείας των αξιωματικών είναι σύνθετη διοικητική ενέργεια που απαιτεί αποφάσεις συμβουλίων και στη συνέχεια έκδοση σχετικού προεδρικού διατάγματος, σε κάθε δε περίπτωση το π.δ/γμα αποστρατείας του εκδόθηκε σε εύλογο χρόνο.

17. Με την υπό κρίση αίτηση προβάλλεται ότι εσφαλμένως κρίθηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ότι η επιβαλλόμενη με τις διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύουν, υποχρέωση δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως μορφή καταναγκαστικής εργασίας, η οποία απαγορεύεται από τις διατάξεις των άρθρων 22 παρ. 4 του Συντάγματος, 4 της Ε.Σ.Δ.Α. και τις διατάξεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ν. 1426/1984, Α' 32).

18. Ο ως άνω λόγος αναιρέσης πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 3, 6, 7, 13 και 14 της παρούσας.

19. Επίσης, ο αναιρεσείων προβάλλει ότι εσφαλμένως κρίθηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ότι η κατά τα ανωτέρω υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα, η αθέτηση της οποίας συνεπάγεται την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης υπέρ του Δημοσίου, δεν αντιβαίνει στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος.

20. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 3, 11 και 12 της παρούσας.

21. Περαιτέρω, με την κρινόμενη αίτηση προβάλλεται ότι εσφαλμένως έκρινε το δικάσαν Τμήμα ότι ο χρόνος φοίτησης στη Σ.Σ.Ε. δεν αποτελεί χρόνο πραγματικής υπηρεσίας στο στράτευμα και για τον λόγο αυτό δεν συνυπολογίζεται για τη συμπλήρωση του χρόνου υποχρεωτικής παραμονής στο στράτευμα.

22. Ο ως άνω λόγος αναίρεσης πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, δοθέντος ότι αντικειμενικός σκοπός της θέσπισης της υποχρέωσης παραμονής των στρατιωτικών στο στράτευμα είναι η παροχή υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών του, ενώ ο χρόνος φοίτησής τους στα στρατιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι αμιγώς χρόνος εκπαίδευσης, κατά τη διάρκεια του οποίου δεν παρέχουν υπηρεσίες στις Ένοπλες Δυνάμεις και, κατ' επέκταση, στο Ελληνικό Δημόσιο και, συνεπώς, όπως ορθώς κρίθηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, δεν προσμετράται, κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, για τη συμπλήρωση του χρόνου της ανειλημμένης υποχρέωσης παραμονής (βλ. σκέψη 10, ΕλΣ Ολ. 3301, 3655, 4686, 4687/2013, 7408/2015, 1024/2019).

23. Ο αναιρεσείων προβάλλει ακόμη ότι εσφαλμένως το δικάσαν Τμήμα απέρριψε τον προβληθέντα κατ' έφεση ισχυρισμό του περί αναιτιολόγητου της εκδοθείσας σε βάρος του καταλογιστικής πράξης.

24. Ο λόγος αυτός, αναγόμενος σε παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, καθόσον με επαρκή αιτιολογία, από απόψεως αναιρετικού ελέγχου, έκρινε το δικάσαν Τμήμα ότι η εν λόγω καταλογιστική πράξη παρίσταται αιτιολογημένη, δεχόμενο ειδικότερα ότι παρατίθενται σε αυτήν τόσο η νομική βάση και η αιτία του καταλογισμού, όσο και το ύψος του καταλογισθέντος ποσού, ενώ ο υπολειπόμενος χρόνος υποχρεωτικής παραμονής του εκκαλούντος στις Ένοπλες Δυνάμεις και η βάση υπολογισμού της αποζημίωσης, που αφορούν στον τρόπο εκκαθάρισης του καταλογισθέντος ποσού, νομίμως συμπληρώνονται από τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, δοθέντος ότι πρόκειται για δυσμενή διοικητική πράξη αιτιολογητέα από τη φύση της (ΕλΣ Ολ. 499, 2223/2014, 4710/2015, 1139, 2143/2017).

25. Με την ένδικη αίτηση προβάλλεται, επίσης, ότι κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 33 του ν. 3883/2010 κρίθηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ότι, αφού ο αναιρεσείων διαγράφηκε από τις Ένοπλες Δυνάμεις στις .....2011, δηλαδή υπό την ισχύ της διάταξης αυτής, ο καταλογισμός της οφειλόμενης από μέρος του αποζημίωσης διέπεται από τις ρυθμίσεις της εν λόγω διάταξης, ανεξαρτήτως του χρόνου υποβολής

της αίτησης παραίτησής του. Ειδικότερα, ο αναιρεσείων προβάλλει ότι για τον υπολογισμό του καταλογιστέου σε βάρος του ποσού έπρεπε να ληφθεί υπόψη, σύμφωνα με τις αρχές της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας, ο βασικός μισθός του βαθμού που κατείχε, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 64 παρ. 1 του ν.δ/τος 1400/1973, το οποίο ίσχυε κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης παραίτησής του (.....2010) και, συνεπώς, κατά τους ισχυρισμούς του, ο επίδικος καταλογισμός, κατά το μέρος που υπολογίστηκε επί του συνόλου των εκκαθαρισμένων πραγματικών αποδοχών του κατεχόμενου βαθμού βάσει του άρθρου 33 του ν. 3883/2010, δεν είναι νόμιμος και για τον λόγο αυτό πρέπει να περιοριστεί κατά τούτο το καταλογισθέν ποσό, εσφαλμένως δε το δικάσαν Τμήμα απέρριψε τον προβληθέντα ενώπιόν του σχετικό λόγο έφεσης.

26. Σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στη σκέψη 10 στοιχ. (ε) και (στ), κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 33 παρ. 1 του ν. 3883/2010 έκρινε το δικάσαν Τμήμα ότι ο αναιρεσείων εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο της εν λόγω διάταξης, με την οποία διευρύνεται η βάση υπολογισμού της οφειλόμενης από τους προώρως αποχωρούντες στρατιωτικούς αποζημίωσης, δοθέντος ότι η αίτηση παραίτησής του υποβλήθηκε (.....2010) πριν από τη θέσπιση αυτής, ήτοι σε χρόνο κατά τον οποίο ίσχυαν οι διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, και, ως εκ τούτου, σύμφωνα με τις αρχές της ασφάλειας δικαίου, της προβλεψιμότητας, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθώς και της αναλογικότητας, η καταβλητέα εν προκειμένω αποζημίωση έπρεπε να υπολογισθεί κατ' εφαρμογή των τελευταίων αυτών διατάξεων, ενόψει και της έλλειψης σχετικών μεταβατικών ρυθμίσεων στον ν. 3883/2010. Επομένως, ο προαναφερόμενος λόγος αναίρεσης είναι βάσιμος και πρέπει να γίνει δεκτός, παρελκούς κατόπιν τούτου ως αλυσιτελούς της εξέτασης των λοιπών λόγων αναίρεσης, με τους οποίους προβάλλονται αιτιάσεις που συνάπτονται με το ύψος του καταλογισθέντος ποσού και την παραβίαση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης.

27. Μειοψήφησε ο Σύμβουλος Κωνσταντίνος Κρέπης, ο οποίος υποστήριξε την εξής άποψη: Το νομικό καθεστώς που διέπει τη νομιμότητα του καταλογισμού παραιτούμενου αξιωματικού λόγω πρόωρης αποχώρησής του είναι το ισχύον κατά τον χρόνο εξόδου του από το στράτευμα, ο οποίος συμπίπτει με το χρονικό σημείο διαγραφής του από τις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων και, συνεπώς, για όσους αξιωματικούς διαγράφονται υπό την ισχύ του άρθρου 33 του ν. 3883/2010 (24.9.2010) εφαρμοστέες είναι οι ρυθμίσεις του άρθρου αυτού, ανεξαρτήτως του χρόνου υποβολής της αίτησης παραίτησής τους, δεδομένου άλλωστε ότι δεν υφίσταται σχετική μεταβατική διάταξη. Ενόψει δε του ότι ο εκκαλών διαγράφηκε από τις

Ένοπλες Δυνάμεις στις .....2011, δηλαδή υπό την ισχύ του άρθρου 33 του ν. 3883/2010, ορθώς κρίθηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ότι ο καταλογισμός της οφειλόμενης από μέρος του αποζημίωσης διέπεται από τις ρυθμίσεις του ως άνω άρθρου και, ως εκ τούτου, ορθώς αυτή υπολογίστηκε βάσει του συνόλου των εκκαθαρισμένων πραγματικών αποδοχών του κατεχόμενου βαθμού του, χωρίς να ασκεί επιρροή το γεγονός ότι είχε υποβάλει αίτηση παραίτησης πριν από την έναρξη ισχύος του ως άνω νόμου, καθόσον η διαδικασία αποστρατείας των αξιωματικών είναι σύνθετη διοικητική ενέργεια, η οποία απαιτεί αποφάσεις συμβουλίων και στη συνέχεια έκδοση σχετικού προεδρικού διατάγματος, ενώ σε κάθε περίπτωση το π.δ/γμα αποστρατείας του εκδόθηκε σε εύλογο χρόνο. Επομένως, ο λόγος αναίρεσης περί εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής του άρθρου 33 του ν. 3883/2010 και περί παραβίασης της αρχής προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου και της αρχής της αναλογικότητας, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος.

28. Το Δικαστήριο, κατά παραδοχή του ανωτέρω λόγου αναίρεσης (σκέψεις 25, 26), κρίνει ότι πρέπει να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που αφορά στην, αναγόμενη στο νόμο βάσιμο της επίμαχης καταλογιστικής πράξης, βάση υπολογισμού του καταλογισθέντος σε βάρος του αναιρεσειόντος ποσού.

29. Αφού έγινε δεκτή η αίτηση αναίρεσης, πρέπει να διαταχθεί η επιστροφή του παραβόλου που καταβλήθηκε για την άσκησή της στον αναιρεσειόντα (άρθρο 73 παρ. 4 του Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 4129/2013).

30. Κατ' εκτίμηση των περιστάσεων, το Δικαστήριο κρίνει ότι πρέπει να απαλλαγεί το αναιρεσίβλητο Ελληνικό Δημόσιο από τα δικαστικά έξοδα του αναιρεσειόντος [βλ. άρθρο 275 παρ. 1 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ν. 2717/1999), που εφαρμόζεται αναλόγως σύμφωνα με το άρθρο 123 του π.δ/τος 1225/1981, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 12 παρ. 2 του ν. 3472/2006].

31. Μετά την αναίρεση της προσβαλλόμενης απόφασης για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 33 παρ. 1 του ν.3883/2010, η υπόθεση, η οποία δεν χρειάζεται διερεύνηση κατά το πραγματικό της μέρος, πρέπει να διακρατηθεί και να δικαστεί στην ουσία από την Ολομέλεια (άρθρα 116 του π.δ/τος 1225/1981 και 87 παρ. 4 του κυρωθέντος με το άρθρο πρώτο του ν. 4129/2013 Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο).

32. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση έγινε ανελέγκτως δεκτό και δεν αμφισβητείται άλλωστε με την υπό κρίση αίτηση, ότι ο εκκαλών,

μετά την αποφοίτησή του από τη Σ.Σ.Ε. στις .....2005, ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός και παρέμεινε στο στράτευμα μέχρι τις .....2011 (ήτοι για χρονικό διάστημα 4 ετών, 10 μηνών και 1 ημέρας), ενώ είχε ακόμη υποχρέωση παραμονής για 2 έτη, 8 μήνες και 7 ημέρες (αρχική υποχρέωση παραμονής στις τάξεις του στρατού για χρονικό διάστημα 7 ετών, 6 μηνών και 8 ημερών, δηλαδή για διάστημα διπλάσιο του χρόνου φοίτησής του στη Σ.Σ.Ε.). Κατά τον χρόνο της αποστρατείας του έφερε τον βαθμό του Υπολοχαγού, με βάση δε τις εκκαθαρισμένες πραγματικές αποδοχές του βαθμού αυτού (1.344,98 ευρώ) υπολογίστηκε το καταλογισθέν σε βάρος του με την Φ.../8.11.2011 πράξη του Διευθυντή της Διεύθυνσης Οικονομικού/3α του Γενικού Επιτελείου Στρατού ποσό, το οποίο ανέρχεται σε 43.354,00 ευρώ. [1.344,98 € X 32 και 7/30 (υπολειπόμενος χρόνος υποχρεωτικής παραμονής στο στράτευμα) = 43.354,00 €].

33. Με τα δεδομένα αυτά και κατά τα γενόμενα δεκτά στη σκέψη 10 (ζ), σύμφωνα με την εφαρμοστέα εν προκειμένω διάταξη του άρθρου 64 παρ. 16 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, το καταλογιζόμενο σε βάρος του εκκαλούντος ποσό πρέπει να υπολογιστεί με βάση τον προβλεπόμενο από τις οικείες μισθολογικές διατάξεις βασικό μισθό ενεργείας του βαθμού του Υπολοχαγού, τον οποίο κατείχε κατά τον χρόνο εξόδου του από την υπηρεσία, χωρίς να συνυπολογιστούν τυχόν χορηγηθείσες σ' αυτόν μισθολογικές προαγωγές που δεν συνεπάγονται και βαθμολογική προαγωγή. Συγκεκριμένα, από το άρθρο 50 του ν. 3205/2003, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 του ν. 3670/2008, προκύπτει ότι ο ως άνω βασικός μισθός του βαθμού του Υπολοχαγού αντιστοιχεί στο γινόμενο του βασικού μισθού του Ανθυπολοχαγού, ποσού 899,00 ευρώ, επί συντελεστή 1,08, στρογγυλοποιούμενο στην πλησιέστερη μονάδα ευρώ και ανέρχεται στο ποσό των 971,00 ευρώ, και όχι στο ποσό των 1.016,00 ευρώ, όπως εσφαλμένα υπολαμβάνει ο εκκαλών και ήδη αναιρεσείων. Επομένως, η οφειλόμενη από τον εκκαλούντα αποζημίωση είναι ίση με το γινόμενο του βασικού μισθού του βαθμού Υπολοχαγού επί το υπολειπόμενο χρονικό διάστημα της υποχρεωτικής παραμονής του στο στράτευμα των 32 μηνών και 7 ημερών και ανέρχεται σε 31.298,57 ευρώ [(971,00 x 32 μήνες =) 31.072 + (971,00 x 7/30 =) 226,57 = 31.298,57 ευρώ].

34. Κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, ο επίδικος καταλογισμός ύψους 43.354,00 ευρώ, κατά το μέρος που υπερβαίνει το ποσό των 31.298,57 ευρώ, είναι μη νόμιμος και, ως εκ τούτου, πρέπει, κατά παραδοχή του σχετικού λόγου έφεσης, να γίνει εν μέρει δεκτή η ένδικη έφεση, να μεταρρυθμιστεί η Φ.../8.11.2011 πράξη του Διευθυντή της Διεύθυνσης Οικονομικού/3α του Γενικού Επιτελείου Στρατού και να περιοριστεί το καταλογισθέν σε βάρος του εκκαλούντος ποσό σε 31.298,57 ευρώ.

35. Μετά την εν μέρει παραδοχή της έφεσης, το Δικαστήριο κρίνει ότι πρέπει να διαταχθεί η απόδοση στον εκκαλούντα του παραβόλου που κατέβαλε για την άσκησή της (άρθρο 73 παρ. 4 και 5 του Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 4129/2013).

36. Το Δικαστήριο κρίνει ότι, εν όψει των αποφασισθέντων από αυτό, τα δικαστικά έξοδα πρέπει να συμψηφισθούν μεταξύ των διαδίκων (βλ. άρθρο 275 παρ. 1 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, που εφαρμόζεται αναλόγως σύμφωνα με το άρθρο 123 του π.δ. 1225/1981, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 12 παρ. 2 του ν. 3472/2006).

Για τους λόγους αυτούς

Δέχεται την από 13.11.2014 αίτηση αναίρεσης του ... .. του ....

Αναιρεί την 2906/2014 απόφαση του V Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, κατά το κεφάλαιο αυτής που αναφέρεται στο σκεπτικό.

Διατάσσει την απόδοση του παραβόλου αναίρεσης στον αναιρεσειόντα.

Απαλλάσσει το αναιρεσίβλητο Ελληνικό Δημόσιο από τα δικαστικά έξοδα του αναιρεσειόντος.

Διακρατεί την υπόθεση και τη δικάζει κατ' ουσίαν κατά το αναιρούμενο μέρος.

Δέχεται εν μέρει την από 10.2.2012 έφεση του ήδη αναιρεσειόντος κατά της Φ.../8.11.2011 πράξης του Διευθυντή της Διεύθυνσης Οικονομικού/3α του Γενικού Επιτελείου Στρατού και μεταρρυθμίζει την πράξη αυτή, σύμφωνα με όσα ειδικότερα διαλαμβάνονται στο σκεπτικό.

Περιορίζει το καταλογισθέν σε βάρος του ήδη αναιρεσειόντος ποσό σε 31.298,57 ευρώ.

Διατάσσει την απόδοση του παραβόλου έφεσης. Και

Συμψηφίζει τα δικαστικά έξοδα της κατ' έφεση δίκης μεταξύ των διαδίκων.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε, στην Αθήνα, στις 3 Ιουλίου 2019.

Ο ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ   Η ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΡΜΑΣ

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΤΖΟΥΜΑ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΕΛΕΝΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΓΛΟΥ

Δημοσιεύθηκε σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση, στις 12 Μαΐου 2020.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΡΜΑΣ

ΕΛΕΝΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΓΛΟΥ